

АНАЛІЗ РИЗИК-СЕРЕДОВИЩА НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

©2019 ФАДЕЄВА І. Г., ПИРИГ А. М.

УДК 330.33/36
JEL: L71; Q35; D81

Фадеева І. Г., Пиріг А. М. Аналіз ризик-середовища нафтогазовидобувних підприємств

Основні цілі статті – систематизація та узагальнення точок зору вчених, фахівців, вітчизняного, закордонного та власного досвіду щодо характеристики ризиків для підприємств нафтогазового комплексу, їх класифікація за найбільш суттєвими з погляду завдань ризик-менеджменту категоріями та розробка методичного інструментарію щодо можливих заходів з управління ризиками нафтогазового комплексу в загальному вигляді. Шляхом аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду систематизовано та визначено основні підходи до визначення категоріального апарату. Здійснено розмежування категорій «ризик», «невизначеність» та «непевність» та виокремлені основні ознаки кожної з них. Окреслено та проаналізовано поняття «ризик підприємств нафтогазового комплексу». Здійснено класифікацію ризиків підприємств нафтогазового комплексу та їх розподіл на зовнішні та внутрішні. Сформовано можливі заходи з управління ризиками нафтогазового комплексу залежно від сфери їх виникнення та надано загальні рекомендації для їх попередження та усунення.

Ключові слова: ризик, класифікація, управління ризиками, ризик-менеджмент, нафтогазовий комплекс.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-7-312-319>

Рис.: 7. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 12.

Фадеева Ирина Георгиевна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри фінансів, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76019, Україна)

E-mail: i.fadyeyeva@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6978-1621>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/G-3069-2019>

Пиріг Анастасія Мирославівна – аспірантка, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76019, Україна)

E-mail: 44pr2011@ukr.net

УДК 330.33/36
JEL: L71; Q35; D81

Фадеева И. Г., Пирог А. М. Анализ риск-среды нефтегазодобывающих предприятий

Основные задачи статьи – систематизация и обобщение точек зрения ученых, специалистов, отечественного, зарубежного и собственного опыта с целью характеристики рисков для предприятий нефтегазового комплекса, их классификация по наиболее существенным с точки зрения задач риск-менеджмента категориям и разработка методического инструментария относительно возможных мер по управлению рисками нефтегазового комплекса в общем виде. Путем анализа отечественного и зарубежного опыта систематизированы и определены основные подходы к определению категориального аппарата. Осуществлено разграничение категорий «риск», «неопределенность» и «неуверенность», выделены основные признаки каждой из них. Определено и проанализировано понятие «риски предприятий нефтегазового комплекса». Классифицированы риски предприятий нефтегазового комплекса и осуществлено их деление на внешние и внутренние. Сформированы возможные меры по управлению рисками нефтегазового комплекса в зависимости от сферы их возникновения и предоставлены общие рекомендации по их предупреждению и устранению.

Ключевые слова: риск, классификация управления рисками, риск-менеджмент, нефтегазовый комплекс.

Рис.: 7. **Табл.:** 1. **Библ.:** 12.

Фадеева Ирина Георгиевна – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой финансов, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа (ул. Карпатская, 15, Ивано-Франковск, 76019, Украина)

E-mail: i.fadyeyeva@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6978-1621>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/G-3069-2019>

Пирог Анастасия Мирославовна – аспирантка, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа (ул. Карпатская, 15, Ивано-Франковск, 76019, Украина)

E-mail: 44pr2011@ukr.net

UDC 330.33/36
JEL: L71; Q35; D81

Fadeeva I. H., Pyrih A. M. Analyzing the Risk Environment of the Oil and Natural Gas Enterprises

The main tasks of the article are systemization and generalization of the points of view of scholars and specialists, concerning the domestic, foreign and own experience in order to characterize risks for enterprises in the oil and gas complex, their classification by the most significant categories in terms of the risk management objectives, and development of a methodical instrumentarium for possible measures to manage the risks of the oil and gas complex in general form. By analyzing both domestic and foreign experience, the main approaches to the definition of a categorical apparatus have been systematized and defined. The categories of «risk», «indeterminacy» and «uncertainty» are delineated, and the main features of each of them are allocated. The concept of «risks of enterprises in the oil and gas complex» is defined and analyzed. The risks of enterprises in the oil and gas complex are classified and divided into external and internal ones. Possible measures to manage the risks of the oil and gas complex depending on the scope of their occurrence are formed and general recommendations on their prevention and elimination are provided.

Keywords: risk, classification of risks management, risk management, oil and gas complex.

Fig.: 7. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 12.

Fadeeva Iryna H. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Finance, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (15 Karpatska Str., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine)

E-mail: i.fadyeyeva@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6978-1621>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/G-3069-2019>

Pyrih Anastasiia M. – Postgraduate Student, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (15 Karpatska Str., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine)

E-mail: 44pr2011@ukr.net

На даний момент особлива увага приділяється діючій системі оцінки ризиків на підприємствах нафтогазового комплексу, котра включає в себе оптимальне співвідношення інструментів ризик-менеджменту та показників ефективності діяльності підприємства. Саме завдяки ключовим показникам оцінки ризиків сучасне нафтогазовидобувне підприємство в змозі не лише попередити виникнення ризиків, що загрожують йому в процесі здійснення підприємством господарської діяльності, але і збільшити ефективність шляхом профілактики ймовірних ризиків.

Ризик – складне явище, що обумовлено неможливістю виділити єдиний підхід до його визначення та оцінки. Ці тенденції прослідковуються не лише у вітчизняній літературі, але і в зарубіжній. Окрім цього, суттєвим недоліком є відсутність визначення даної категорії чинним законодавством. Такі труднощі зумовлені насамперед тим, що визначення даної категорії варіює залежно від сфери його застосування, адже оскільки ризик є невід’ємним атрибутом ринкової економіки, з ним необхідно рахуватися у будь-якій сфері діяльності [8].

Значний внесок при формуванні наукової думки про ризик як економічну категорію належить А. Адамській, Дж. Кейнсу, А. Пігу. Проблема управління ризиками діяльності на вітчизняних підприємствах займалися такі вчені, як П. Григорук, І. Можанова, М. Турко. Визначенням категоріального апарату категорії «ризик» та його основними складовими присвятили свої праці такі вчені, як П. Коюда, Д. Пудрик, А. Ткаченко, О. Шевчук, Н. Бірченко та В. Лук’янова.

Метою статті є аналіз ризик-середовища сучасних нафтогазовидобувних підприємств. У процесі дослідження та аналізу були використані такі наукові методи: логічного узагальнення, аналітичного, порівняльного, системного підходу, зіставлення.

Перш за все, вважаємо за необхідне дати визначення категоріям «ризик» і «ризики підприємств нафтогазового комплексу».

Отже, Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) визначає ризик як вплив невизначеності на досягнення цілей, причому даний вплив може бути позитивним, негативним або зумовити відхилення від очікуваного результату [1].

Ризики, таким чином, формують три основні категорії:

- 1) ризики як небезпека;
- 2) ризики як невизначеність;
- 3) ризики як можливість.

Натомість, інститут ризик-менеджменту (IRM) підходить до визначення даної категорії з оцінки поєднання імовірності події та її наслідку. Іншими словами, категорія ризику в зрізі даного трактування передбачає виникнення як позитивних, так і негативних наслідків.

Розглянемо основні підходи до визначення категоріального апарату:

1) багато науковців розглядають ризик як можливість настання певної події та, внаслідок цього, – відхилення від очікуваного результату. До цієї групи вчених насамперед слід віднести таких: Є. Бортнікова, П. Коюда, Д. Пудрик та І. Іванченко;

2) окрема категорія вчених вбачає в ризику лише небезпеку та можливість втрат. Таких поглядів дотримуються А. Донець та С. Ілляшенко;

3) прихильниками ототожнення ризиків з категорією невизначеності є Н. Бірченко, В. Матяш;

4) розглядають дану категорію лише з позиції настання негативних результатів такі науковці, як А. Ткаченко, Т. Степанова та О. Таран.

Наведемо основні визначення за даними вченими. Отже, П. Коюда визначає ризик як ймовірність виникнення події, що призводить до певних результатів (позитивних чи негативних) при прийнятті рішень [8, с. 204].

С. Ілляшенко трактує ризик як загрозу, вираженням котрої може бути:

- 1) втрата підприємством частини своїх ресурсів;
- 2) недоотримання доходів;
- 3) виникнення додаткових витрат у результаті здійснення конкретних видів діяльності [6, с. 10].

Н. Бірченко визначає категорію «ризик» як будь-яку непевненість проявів обставин здійснення економічної діяльності, якій можна надати грошову оцінку у вигляді недоотримання певного фінансового результату [2, с. 14].

А. Ткаченко визначає ризик як ситуативну характеристику діяльності будь-якого ринкового суб’єкта, як наслідок невизначеності в його внутрішньому та зовнішньому середовищі, коли при його реалізації для даного суб’єкта виникають несприятливі наслідки [11, с. 86].

Вважаємо найбільш доцільним визначення даної категорії шляхом використання дуалістичного підходу. Таким чином, ризик знаходить своє відображення не лише у виникненні об’єктивної невизначеності, але і в суб’єктивному прийнятті рішення особою, яка володіє альтернативним вибором.

Отже, можна вести мову не лише про якісний бік оцінки ризику, але і про кількісний, що характеризується можливістю виміру показників відхилень очікуваних результатів від ймовірних [5].

Існує також проблема співвідношення таких понять: «ризик», «невизначеність» та «непевність». Д. Наумов спростовує дану невідповідність наводячи такі розмежування:

1) невизначеність розглядається лише як стан неоднозначності розвитку подій у майбутньому, котра не передбачає можливості передбачити ні можливі варіанти подій, ні оцінити їх наслідки; невизначеність є характерною для деяких рішень, які дово-

диться приймати в обставинах, які швидко змінюються;

2) непевність існує за можливості встановлення множини випадкових подій, їх якісних і кваліфікаційних характеристик;

3) ризик, на відміну від двох попередніх категорій, включає в себе також кількісну визначеність характеристик подій, тобто може бути підданий оцінці, що передбачає можливість управляти ним з точки зору оптимізації його рівня [9].

Наступним підходом до визначення категорії «ризик» є виокремлення його основних ознак. Таким чином, основними властивостями ризику є:

1) *невизначеність* – майже всі економічні процеси включають в себе певні елементи невизначеності; однак, варто зазначити, що невизначеність є найбільш небезпечною з усіх нижченаведених ознак, оскільки передбачає повну відсутність можливості спрогнозувати подальший розвиток ситуацій, а отже, і мінімізує шанси використання засобів, спрямованих на попередження ризиків;

2) *суперечливість* – основним критерієм визначення суперечливості ризику є зіткненні об'єктивно існуючих ризикованих дій з їх суб'єктивною оцінкою;

3) *альтернативність* – необхідність прийняття рішення при двох або більше його можливих варіантах [3; 4].

Окремі вчені виділяють факультативною ознакою ризику також правомірність, котра передбачає відповідність усіх прийнятих рішень вимогам законодавства та статуту підприємства.

Категорія ризиків підприємств нафтогазового комплексу є значно вузкою, оскільки обмежується родом діяльності таких підприємств. Нафтова галузь являє собою ідеальний приклад високоризикового бізнесу. Із самого зародження промислового нафтовидобутку характерною рисою галузі була невизначеність, пов'язана з результатами буріння свердловин. Ніхто не міг бути впевненим, чи дасть свердловина нафту, чи виявиться «сухою». Пізніше одним з головних ризикоутворюючих факторів стала невизначеність, пов'язана зі зміною цін на нафту, що сприяло виникненню додаткових ризиків до вже існуючих у галузі.

Розробка й освоєння нафтогазових родовищ часто супроводжуються типовими ризиками в постійній діяльності підприємств, властивими всім економічним суб'єктам. На даний момент спостерігається тенденція до збільшення кількості ризиків, зумовлена насамперед множинністю екологічних проблем і проблемою «неекологічного» виробництва. Нафтогазовий комплекс характеризується високим рівнем аварій, надзвичайних станів, катастроф на виробництві. В освоєнні надр задіяні величезні людські ресурси і капітал, що становлять один із головних ризикоутворюючих факторів.

Для зниження впливу ризиків на суб'єкт з метою організації ефективного та рентабельного виробництва необхідно керувати ризиками. Концепція управління ризиком передбачає вплив не тільки на зовнішні чинники, що сприяють виникненню ризиків, але і на безпосереднє управління підприємством з метою оптимізації ризику.

Таким чином, ризики підприємств нафтогазового комплексу можна визначити як небезпеку настання несприятливої події в умовах невизначеності множини вихідних даних у внутрішньому та зовнішньому середовищі організації, що кількісно виражається у відносній імовірності відхилення фактичних результатів від планових очікувань і в абсолютних економічних втратах, понесених при цьому.

Ризик-менеджмент на нафтогазовидобувному підприємстві – це управлінський процес створення довгострокового плану з видобутку та реалізації нафти і газу, відповідного місії та цілям підприємства з визначенням потенційних можливостей і ризиків на всіх стадіях технологічних процесів за допомогою переходу від однієї альтернативи до іншої.

Отже, ефективність функціонування ризик-менеджменту на конкретному підприємстві нафтогазового комплексу залежить насамперед від правильного визначення виду та групи ризиків, що загрожують підприємству на конкретному етапі здійснення його діяльності.

Таким чином, вважаємо за доцільне виокремити основні групи та категорії ризиків. Оптимальним методом розподілення ризиків на групи вважаємо їх поділ на зовнішні та внутрішні (*табл. 1*) [7; 10; 12].

Проаналізувавши існуючі види ризиків, виділимо укрупнено основні категорії, які, на нашу думку, найбільш притаманні нафтогазовидобувним підприємствам за рівних умов:

- 1) екологічний ризик, який знаходиться в тісному взаємозв'язку з техногенним;
- 2) виробничо-технологічний;
- 3) економічний (або інвестиційний) – ризик повернення грошових коштів і окупності вкладень.

Тільки вірно визначивши та оцінивши ризики, можна провадити політику управління ними на конкретному підприємстві нафтогазового комплексу.

Пропонуємо розглянути можливі заходи дій з управління ризиками нафтогазового комплексу залежності від сфери їх виникнення (*рис. 1 – рис. 7*).

Таким чином, ризик – це універсальна категорія, яка стосується всіх видів діяльності, проте особливої актуальності набуває при здійсненні діяльності підприємствами нафтогазового комплексу, оскільки останні здійснюють свою господарську діяльність в умовах підвищеного ризику. Аналіз сучасної економічної літератури вказує на множину підходів до визначення категорії «ризик», навіть суперечливих один одному. У зв'язку з цим було узагальнено існуючі під-

Система ризиків підприємств нафтогазовидобувної галузі

№ з/п	Група ризиків	Фактори відповідної групи специфічних ризиків діяльності підприємств НГК
1	2	3
Зовнішні ризики		
1	Фінансові	Кредитно-банківський ризик – підвищення відсоткової ставки та скорочення термінів повернення кредитних коштів
		Комерційний ризик – вірогідність інфляції та ринкової кон'юнктури; зміна цін на нафту і газ у державі
		Валютний ризик – можливість втрати фінансових ресурсів внаслідок зміни курсу валюти під час планових розрахунків господарської діяльності підприємства (складання кошторисних витрат)
		Збільшення ризиків виникнення фінансової кризи внаслідок стрибкоподібних змін цін на нафту і газ
2	Політичні	Політичні обмеження що стосуються доступу до родовищ: підвищення рентних ставок, що спричиняють не лише зниження платоспроможності учасників ринку, але і призупинення реалізації діючих видобувних проектів; зміна умов ліцензування діяльності; надмірний державний контроль діяльності підприємств нафтогазового комплексу
		Несприятлива фіскальна політика, що стає на заваді виконанню основних завдань Концепції розвитку газовидобувної галузі України до 2020 р.
		Невідповідність вітчизняної класифікації запасів і прогнозних ресурсів діючій європейській
3	Конкурентні	Розвиток альтернативної енергетики – призводить не лише до виникнення конкуренції з боку нових технологій, але і до зменшення попиту на класичний вид видобутку нафти і газу, що передбачає зростання цін на дані ресурси
		Використання новітніх технологій розвідки і видобування нафти і газу
		Наявність конфлікту інтересів у акціонерів компанії
4	Економічні	Обмеження експорту та імпорту нафти і газу
		Погіршення інвестиційного клімату в Україні
5	Стратегічні ризики	Неможливість розрахунку стратегічних перспектив розвитку підприємств внаслідок постійної зміни законодавства
6	Природні	Форс-мажор – ризики, що виникають внаслідок впливу невизначеної сили природних катаклізмів: непередбачувані стихійні явища природи, масові епідемії, екологічні катастрофи
		Зміна клімату та географічного положення впродовж термінів видобутку нафти і газу
7	Геологічні	Недостатній рівень вивчення покладів нафти і газу на обраній території проведення робіт
		Проектувальні помилки
		Невідповідність числових характеристик родовища фактичним
		Нераціональний вибір місця видобутку (ризики ресурсного забезпечення)
8	Соціальні	Нестача професійної робочої сили, зокрема кваліфікованого інженерного та керівного персоналу
		Можливість погіршення взаємовідносин зі споживачами та місцевою громадою внаслідок ведення «неекологічного» виробництва
9	Інформаційні	Брак інформації стосовно фактичного стану технологічних та економічних параметрів об'єктів управління
		Невідповідність нормативних вимог і внутрішньорозпорядчих документів об'єктивній дійсності
Внутрішні ризики		
1	Виробничо-технологічні	Можливість виникнення промислових аварій внаслідок використання застарілого обладнання
		Недоліки системи обслуговування та ремонту обладнання
		Невірно задані параметри експлуатації техніки

1	2	3
		Максимальна щільність розташування устаткування, що збільшує можливість аварій за принципом «ефекту доміно»
		Зростання операційних витрат на видобуток горючих копалин (завершення періоду «легкої нафти»)
2	Екологічні	Нехтуваннями правилами «екологічного» виробництва
		Відсутність діючої системи попередження екологічних ризиків підприємств нафтогазового комплексу
		Відсутність системи управління якістю
3	Економіко-технічні	Невірний розрахунок виробничих потужностей
		Невірно розрахована вартість сировини та устаткування
4	Управлінські	Незадовільний рівень менеджменту підприємства
		Відсутність у персоналу необхідного рівня знань стосовно експлуатації імпортного устаткування
		Неефективна система мотивації персоналу та відсутність «робочого» клімату
		Формальна система перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу
		Функціонування служби охорони праці обумовлено лише правилами та нормативними актами
5	Маркетингові	Невірна маркетингова стратегія
		Вибір хибної стратегії розвитку підприємства
		Відсутність диверсифікації діяльності підприємства

Рис. 1. Заходи попередження ризиків у сфері енергетичної політики

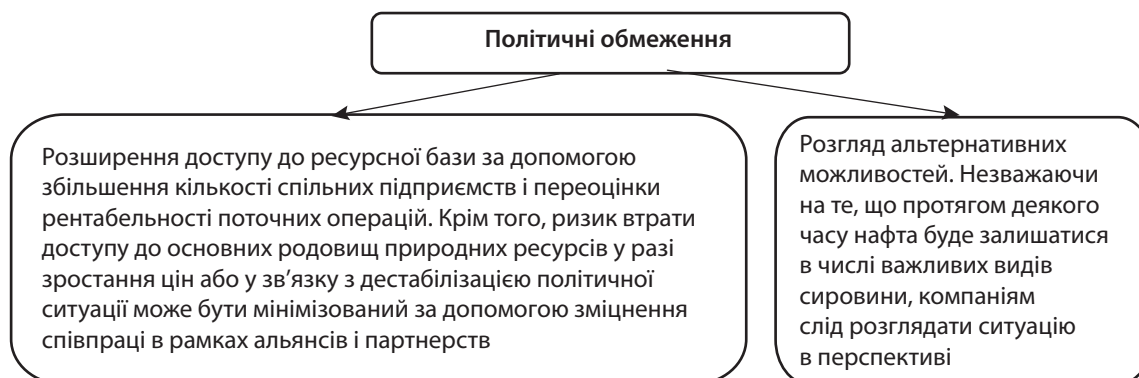

Рис. 2. Заходи попередження ризиків доступу до запасів та політичних обмежень

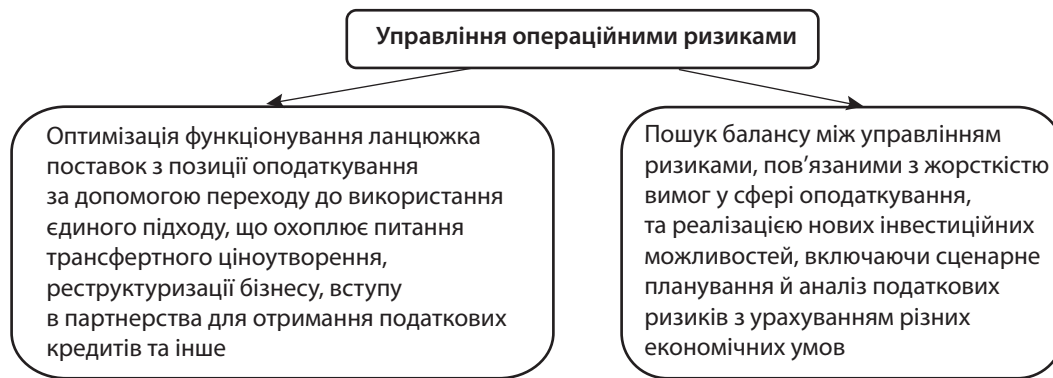

Рис. 3. Заходи з попередження операційних ризиків

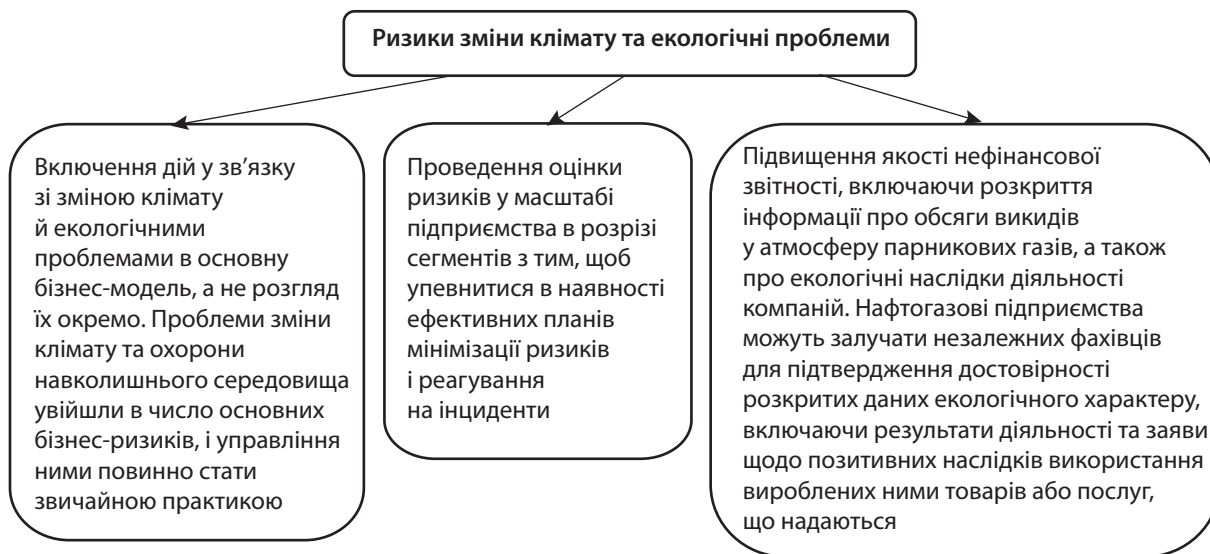

Рис. 4. Заходи, що стосуються попередження виникнення ризиків зміни клімату та екологічних проблем

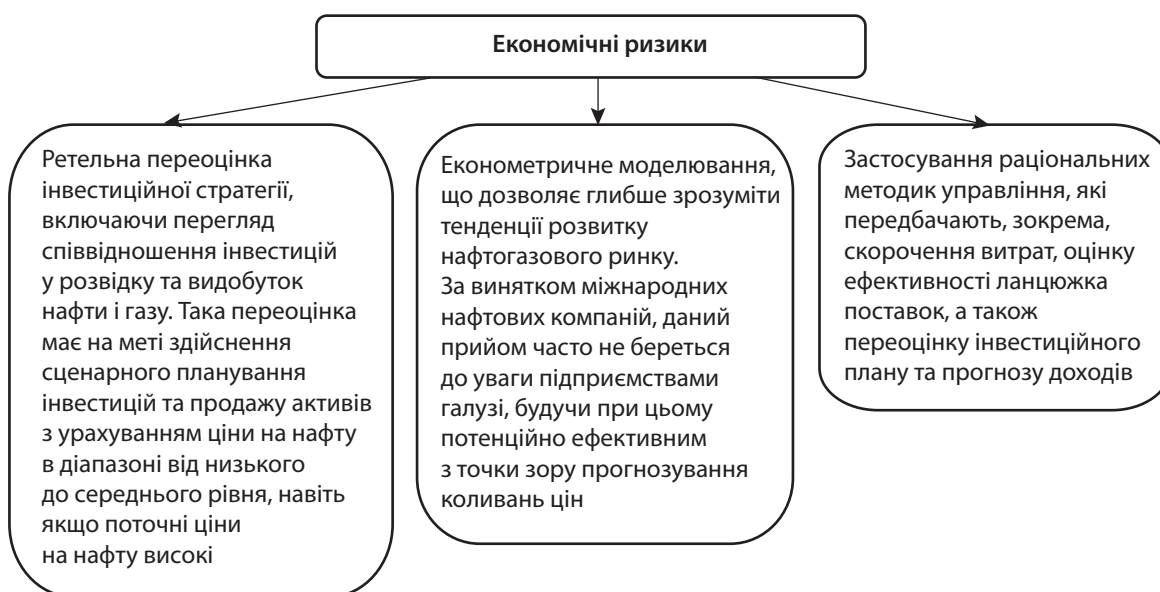

Рис. 5. Заходи з попередження економічних ризиків

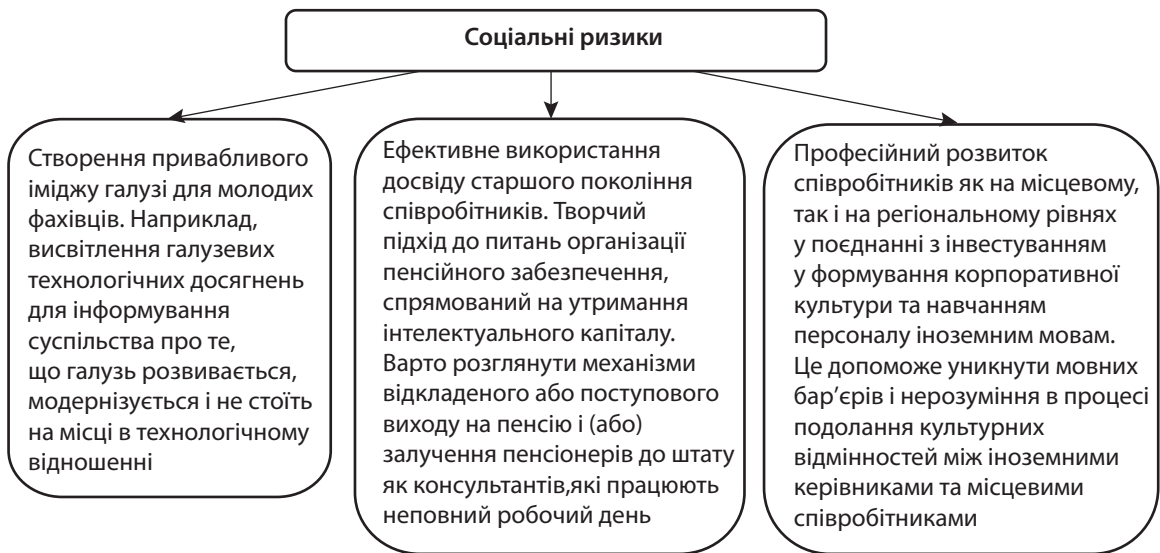

Рис. 6. Заходи з попередження соціальних ризиків

Рис. 7. Заходи з попередження стратегічних ризиків

ходи до визначення термінів «ризик» і «ризиків підприємств нафтогазового комплексу», що дало змогу ширше розкрити сутність даних понять і покликане сформувати політику управління та попередження ризиків. Для прийняття обґрунтованого рішення підприємство має ідентифікувати всі можливі види ризиків, характерні для специфіки його діяльності та сформувати перелік можливих заходів з управління ризиками в загальному вигляді. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Норкін Р.** Fundamentals of Risk Management: Understanding, Evaluating, and Implementing Effective Risk Management. 5 ed. Kogan Page, 2018. 480 p.
2. **Бірченко Н. О.** Генезис наукових поглядів на категорію «ризик». *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент»*. 2011. № 5/1. С. 10–15.
3. *Риски в современном бизнесе / Грабовой П. Г., Петрова С. Н., Полтавцев С. И. и др. М.: Ланс, 2005. 200 с.*
4. **Гранатуров В. М., Шевчук О. Б.** Ризики підприємницької діяльності: проблеми аналізу. Київ: Зв'язок, 2000. 150 с.
5. **Донець Л. І.** Економічні ризики та методи їх вимірювання: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2006. 312 с.

6. **Ілляшенко С. М.** Економічний ризик: навч. посіб. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 220 с.

7. **Корнілов І. Є.** Інноваційні процеси в стратегії розвитку світової енергетики: досвід для України. *Нафта і газ*. 2006. № 3. С. 74–88.

8. **Коюда П. М., Коюда О. П.** Характеристика та класифікація ризиків. *Коммунальное хозяйство городов*. 2006. Вип. 71. С. 203–214.

9. **Наумов Д.** Проблемний аспект формування поняття «підприємницький ризик». *Економіст*. 2008. № 1. С. 36–39.

10. **Немченко М. Ю.** Классификация основных видов рисков нефтегазодобывающих предприятий, учитываемых в процессе совершенствования методов оценки рисков. *Экономика и управление*. 2009. № 12. С. 162–166.

11. **Ткаченко А.** Сутність економічного ризику: міжнародні та національні критерії. *Вісник ТАНГ*. 2001. № 18. С. 85–87.

12. Что предпринимают нефтегазовые компании во время кризиса? URL: <http://neftegaz.ru/analysis/view/7446>

REFERENCES

- Birchenko, N. O. "Henezys naukovykh pohliadiv na katehoriyu «ryzyk»" [The genesis of scientific views on the risk category]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika ta menedzhment»*, no. 5/1 (2011): 10-15.

“Chto predprinimayut neftegazovyve kompanii vo vremya krizisa?” [What are oil and gas companies doing during the crisis?]. <http://neftegaz.ru/analisis/view/7446>

Donets, L. I. *Ekonomichni ryzyky ta metody yikh vymiruvannya* [Economic risks and methods of their measurement]. Kyiv: TsUL, 2006.

Grabovoy, P. G. et al. *Riski v sovremennom biznese* [Risks in modern business]. Moscow: Lans, 2005.

Hranaturov, V. M., and Shevchuk, O. B. *Ryzyky pidpriemnytskoi diialnosti: problemy analizu* [Risks of entrepreneurship: problems of analysis]. Kyiv: Zviazok, 2000.

Hopkin, P. *Fundamentals of Risk Management: Understanding, Evaluating, and Implementing Effective Risk Management*. Kogan Page, 2018.

Illiashenko, S. M. *Ekonomichniy ryzyk* [Economic risk]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury, 2004.

Koiuda, P. M., and Koiuda, O. P. “Kharakterystyka ta klasyfikatsiia ryzykiv” [Risk characterization and classification]. *Komunalnoye khozyaistvo gorodov*, no. 71 (2006): 203-214.

Kornilov, I. Ye. “Innovatsiini protsesy v stratehii rozvytku svitovoi enerhetyky: dosvid dlia Ukrainy” [Innovative Processes in Global Energy Development Strategy: An Experience for Ukraine]. *Nafta i haz*, no. 3 (2006): 74-88.

Naumov, D. “Problemnyi aspekt formuvannya poniattia «pidpriemnytskyi ryzyk»” [The problematic aspect of the formation of the concept of “entrepreneurial risk”]. *Ekonomist*, no. 1 (2008): 36-39.

Nemchenko, M. Yu. “Klassifikatsiya osnovnykh vidov risikov neftegazodobyvayushchikh predpriyatiy, uchityvayemykh v protsesse sovershenstvovaniya metodov otsenki risikov” [Classification of the main types of risks of oil and gas companies, taken into account in the process of improving risk assessment methods]. *Ekonomika i upravleniye*, no. 12 (2009): 162-166.

Tkachenko, A. “Sutnist ekonomichnoho ryzyku: mizhnarodni ta natsionalni kryterii” [The essence of economic risk: international and national criteria]. *Visnyk TANH*, no. 18 (2001): 85-87.

УДК 658:155.9

JEL: M14

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МЕНТАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА В ЕПОХУ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У БІЗНЕСІ

©2019 ГЛИНСЬКА А. Є.

УДК 658:155.9

JEL: M14

Глинська А. Є. Поняття та сутність ментальної моделі підприємства в епоху соціальних трансформацій у бізнесі

Метою статті є дослідження та формулювання поняття «ментальна модель бізнесу» як інтегруючого фактора індивідуальних уявлень, цінностей та досвіду його зацікавлених груп. Аналізуючи праці з психології, було виявлено, що індивідуальні ментальні моделі обумовлюють характер прийнятих індивідом рішень. Таким чином, було зроблено припущення відносно того, що результативність підприємства є результатом продуктивності ментальних моделей його учасників. У статті запропоновано поняття ментальної моделі бізнесу як інтеграції особистих переконань, цінностей та уявлень про діяльність підприємства всіх його працівників, які сформувалися на основі власного досвіду та впливу соціальних інститутів та парадигм суспільного мислення, що обумовлює формування на підприємстві особливої культури та визначає якість отриманих результатів. Наведено порядок формування ментальної моделі підприємства та її вплив на досягнуті результати, що дозволяє виявити першопричину виникаючої проблеми або знайти ключ до генерування нових підходів. Було виявлено, що створення нових перспектив є можливим завдяки зміні у ментальній моделі. Для цього запропоновано відповідні методи та інструменти.

Ключові слова: ментальна модель підприємства, управління змінами, ефективність, соціальне підприємство, цінності.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-7-319-324>

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Глинська Анастасія Євгенівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу, Херсонський національний технічний університет (Бериславське шосе, 24, Херсон, 73008, Україна)

E-mail: nanila777@gmail.com

УДК 658:155.9

JEL: M14

Глинская А. Е. Понятие и сущность ментальной модели предприятия в эпоху социальных трансформаций в бизнесе

Целью статьи является исследование и формулировка понятия «ментальная модель бизнеса» как интегрирующего фактора индивидуальных представлений, ценностей и опыта его заинтересованных групп. Анализируя труды по психологии, было обнаружено, что индивидуальные ментальные модели обуславливают характер принимаемых индивидом решений. Таким образом, было сделано предположение относительно того, что результативность предприятия является результатом производительности ментальных моделей его участников. В статье предложено понятие ментальной модели бизнеса как интеграции личных убеждений, ценностей и представлений о деятельности предприятия всех его работников, которые сформировались на основе собственного опыта и влияния социальных институтов и парадигм общественного мышления, что обуславливает формирование

UDC 658:155.9

JEL: M14

Hlynska A. Ye. The Concept and Essence of the Mental Model of Enterprise in the Era of Social Transformations in Business

The article is aimed at researching and formulating the concept of «mental model of business» as an integrating factor of individual perceptions, values and experience of its interest groups. Analyzing the works on psychology, it was found that individual mental models determine the nature of decisions made by an individual. Thus, it was assumed that the performance of enterprise is the result of productivity of the mental models of its participants. The article proposes the concept of mental model of business as an integration of personal beliefs, values and ideas about the activities of the enterprise of all its employees, formed on the basis of their own experience and the influence of social institutions and social thinking paradigms, which leads to the formation of a special culture at the enterprise and determines the quality of the results achieved. The algorithm of forming the mental model of enterprise